

Sait Çetinođlu: Türkiye “Sol” Hareketlerindeki Milliyetçi Virüs

Posted on 01/01/2015

“Acı gerçek,... ‘bizi yükselten’ yalandan daha yararlıdır” (V.İ.Lenin)

Bu yazı Türkiye sol hareketinin tahlilinden ziyade, yazının seyri içinde Türkiye sol’una (Türk “solu” demek daha doğru olur) ve zaaflarına değinilmekle birlikte, Türkiye sol hareketinin bir parçası olan fakat unutulmuş yada unutturulan bu coğrafyanın kadim halklarının sol hareketlerine özellikle Ermeni devrimci hareketine odaklanmıştır. Amacımız bu coğrafyadaki Sosyalist Hareketlerin TKP öncesine denk gelen tarihine değinerek unutulmuş sosyalist önderlerini hatırlatmaktır.

Osmanlı unsurlarının Bilimsel sosyalizmle karşılaşmaları

19.yy’da Avrupa’da Marx’ın deyimiyle bir komünizm heyulası dolaşırken Osmanlı toprakları da bundan azade olamazdı. Avrupa’daki gelişmeler Osmanlı gazetelerinde geniş bir şekilde yer almaktadır. Avrupa politikasının anlaşılması bakımından yayınlanan bu yazılarda Dolaylı olarak da olsa Marx’ın hayaleti Osmanlı coğrafyasındadır. Ancak Müslüman-Türkler arasında okuryazarlık oranının düşüklüğü nedeniyle bu haberlerin tamamıyla yönetici sınıfın bilgilенmesine yönelik olduğunu da rahatlıkla söyleyebiliriz: 1871 tarihli Hakayik-ul Vakayi’nin 9 Şubat sayısında Fransız-Alman Savaşı’na ilişkin bir habere Karl Marx imzalı Alman başbakanı Bismarck’ın Fransa’ya karşı izlediği politikayla bütün Avrupa’da özgürlüğü boğduğunu ifade ederek Bismarck’ı eleştiren bir yazı eklenmiştir. Kerim Sadi bu yayınlı ilgili olarak “Marx imzasiyle Demir Başvekile yapılan bu yayınlı ateş de gösteriyor ki, bundan 94 yıl önce, -Daily News gibi sütunlarını hür düşüncelere açan İngiliz gazetelerinden

aktarma yazılarıyla- gazetelerimizde, cumhuriyet ve hürriyet fikirleri serbestçe savunuluyordu; çevirme yoluyla, mudlakiyete ve despotizmi temsil edenlere karşı savaşıyordu.” Demektedir. Avrupa’daki devrimci harekete ilgi duyulduğundan değil, bir şeyin farkında olmadan yayınlanan yazılarla Osmanlı okurları -okur yazar olanlar- dolaylı yoldan da olsa Sosyalizmle tanışmaktadır. Aynı yıl, beş altı ay aralıkla Karl Marx ismi, Karl Marx ve Karlo Marn şekliyle karşımıza çıkıyor. Karl Marx’ı Karlo Marn biçimine sokan Terakki gazetesi, Marx’ın 1871 Paris Komünü ile ilgili bir mektubunu sunarken; onu Enternasyonal adındaki asiler şirketinin başkanı olarak takdim etmeyi de unutmaz:

“Enternasyonal nâm ussât Şirketinin Reisi bulunan Karlo Marn nâm şâhsın Berlin’den bir ahabına yazdığı mektubun bir sureti Pari Jurnal nâm gazetede mûnderiç olup bazı fikirât-ı garibeyi hâvi olduğundan hulasaten nakil ve terceme eyledik.”

1871 yılındaki gazeteler doğaldır ki Avrupa politikasını izlerken Paris Komününe de kayıtsız kalamazlar. 1871 Paris Komünü de gazete sayfalarında yer alır. Takvim-i Vakayi’de 1871 Paris Komünü ile Birinci Enternasyonal’dan bahseden yazılar oldukça büyük bir yekûn tutmakta; ve -ayrı bir inceleme konusu teşkil edecek kadar- önem taşımaktadır. Matbaa-i Amire’de basılan Takvim-i Vakayi, bilindiği gibi, Devletin resmî gazetesi idi: “Cerîde-i resmiye-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye.” Takvim-i Vakayi, 3 Muharremülharam 1289 tarihli ve 1463 numaralı sayısında, Fesat Cemiyeti olarak kabul ettiği Enternasyonal’e yüklenmekte ve, Millet Meclisi’ne sunulan projeyi yedi madde halinde aktarmaktadır. Görüldüğü gibi resmi gazete de kayıtsız kalamamaktadır. Ancak bu ilgi Osmanlı yöneticilerine verilen bir bilgi notu olarak algılanmalıdır. Efkarı umumiyeyi ilgilendiren bir mesele değildir.

1871 Paris Komünü sonrasındaki Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde yayımlanan Türkçe gazetelere göz attığımızda, Sadrıâzam Âli Paşanın kalemiyle Enternasyonale hücum edildiği gibi, şu veya bu sebeple, onu korumayı üstüne alanların da çıktığını görüyoruz. Sadrazam Ali Paşanın siyasi muarızlarından Namık Kemal’in imzasıyla Paris Komününün savunulduğu ibret gazetesinde, Enternasyonal’in de savunulmasına şahit olunmaktadır. Ancak bu

Savunma Kemal'in Komünü anladığı, komünden etkilendiği anlamına gelmez. Komün döneminde Paris'te bulunan Türkler, olaylardan bir şey anlamamışlardır. Mete Tunçay, Paris komünü örneğinin Osmanlı gazetelerindeki yansımasının ilginçliğine işaret eder: "Bu bakımdan bir 1870 Paris Komünü örneğinin bile, solcu muhtevasına nüfuz edilmeksizin, siyasî hürriyet terimleriyle görülmüş olması, ilgi çekici bir olaydır." Komün Kemal tarafından siyasi muarızlarına karşı bir araç olarak kullanılmıştır. Gazetenin yazarlarından Nuri Bey, Komün üzerine açılan tartışmalardan birini ihtiva eden sayıda, Batı'daki kapitalist-işçi savaşına dokunduktan sonra, grevleri de haklı göstermiş ve Enternasyonalî tanıtmağa çalışmıştır. İbret'in Komüne ilişkin yazılarından Kerim Sadi söz eder:

Nuri Bey'in makalesi Medeniyet başlığını taşıyor. Muharrir, bu makalesinde, Enternasyonal'in, cehil yüzünden, memleketçe tanınmadığını söylüyor; ve, bu Cemiyetin maksadını izaha gayret ediyor:

"Enternasyonal namiyle maruf olan Cemiyet ki Avrupa'nın bazı mahallerinde garazen burada ise cehlen asayiş-i umûmîyi ihlâlâ saî bir heyet bilinmiştir. İşte o cemiyetin maksadı sırf medeniyetten murad olunan neticeyi hâsıl etmektir.

Bu cemiyetin maksadının husulünü tesrî için esbapta bazı şiddet göstermesinden korkuluyor. Vakıa bu suret muhtemeldir. Fakat şimdiye kadar göstermedi, ileride gösterirse kullandığı vesait takbih olunur. Lâkin yine maksadını talisine mecburuz.

"Bir memleket şimendiferler, yollar, caddeler, gazlar, tiyatrolar, çalgılı kahveler, bunlar gibi zevk ve ihtiyaca müteallik ne kadar esbabı cami olursa olsun mademki herkes orada sa'y nisbetinde müstefit olmak bakımından mahrumdur, orada sahihen medeniyetin vücudu nasıl tasavvur olunabilir?"

Avrupa'nın hemen her tarafından amele güruhu yürekler dayanamıyacak bir haldedir. Bir fabrikacı mâlik olduğu sermayesi kuvvetiyle birkaç bin kişiyi esir gibi kullanıyor. Gördükleri

işin onda birine mukabil olacak derecede bile ücret vermiyor. Öyleyse niçin çalışıyorlar? Ya ne yapsınlar? Ameleden biri ücretin killetinden dolayı bir fabrikayı ter-kettiği takdirde başka fabrikaya kabul olunmaması için fabrikacıların ittifakı var.”

Ya amele niçin öyle bir ittifak etmiyorlar? Evet, işte Enternasyonal Cemiyeti o ittifakı tavsiye ediyor. Ve hîn-i vukuunda icap eden muavenet-i nakdiyede de asla kusur etmiyor. Bunun üzerinedir ki ekser mahallerde amele bil’ittifak işlerini tatil ediyorlar. Ve fabrikacıları bir dereceye kadar eskisi gibi suret-i gayr-i meşruada müstefit olmadan mahrum bırakıyorlar.”Şunu da derhal söylemek gerekir ki, makale yazarı, kapitalist dünyasının tenkidini ve Enternasyonal’in savunmasını, Müslüman Osmanlı sıfatıyla ve İslamcı açıdan yapmıştı. Yani, omuzunda îtti-had-ı İslâm bayrağıyla ve sömürülen islâm ülkelerinin derin bir uykudan sonra gözlerini ovuşturmağa başlayan burjuvazisi adına konuşuyordu. Filvaki, başta Kemal Bey olmak üzere, İbret gazetesini çıkaranlara göre, İslâm birliği mukaddes bir fikirdi; ve İbretçiler bu birliği özliyen hamiyet sahiplerinin önüne düşmekle övünüyorlardı. Bu sebeptendir ki, makale yazarı, Batı medeniyetinin aksaklıklarını göstermek için işçinin yoksulluğunu ele alıyor; ve bu vesile ile de -cebir ve şiddete başvurmamak yani zor kullanmamak gibi ihtirazi bir kayıtlarla-, Birinci Enternasyonal’i alkışlıyor. Bundan sonra da, inandığı tezi ileri sürecektir: Batı’nın arayıp bulamadığı uygarlık İslâmiyette vardır: “Medeniyetin zikrolunan tarifine İslamiyetin ahkamı tamamıyla muvafık olduğundan eslafta Müslümanlar her milletten ziyade mütemeddin oldukları gibi asrımızda dahi milel-i mevcudeye bu bapta tekaddüm kabiliyetine maliktirler... Biz ki Müslümanlarız şeriata tevfikân maddi ve manevi asayişini mucip olacak ittihadımızın husulüne sa’y ediyoruz. Biz ki Müslümanlarız, Avrupalıların arayıp bulamadığı medeniyetin İslamiyette mevcut olduğunu göstermeğe cehd ediyoruz...”

Kerim Sadi’den yaptığımız uzun alıntıdan görüldüğü gibi komünden söz edilmesi araçsaldır. Şerif Mardin, bu körlüğü yada ilgisizliği şu sözlerle açıklar. “Öncelikle, Türkiye yakın zamanlara kadar Marksist fikirlerin kök salamadıkları ve Marksist partilerin köprübaşı oluşturamadıkları bir ülke olarak tanınıyordu. Türk Marksizminin teorisyenleri, muhtemelen

tüm dünyadaki Marksist teoriye katkıda bulunanların en yetersizleriydiler. Bu kavrayış eksikliğinin, endüstriyel alt yapı yokluğuyla hiçbir ilişkisi yokmuş gibi görünüyor. Yüzyılın başlarında, ömürlerinin on-beş yılından fazlasını Londra, Paris ve Cenevre’de Abdülhamid’e muhalefetle geçiren Jön Türkler’in hiçbiri, ister yayınlarında, isterse bilinen mektuplaşmalarında olsun, bir kere bile Marx’a atıfta bulunmayışları, Türk siyasî düşünce tarihinin çarpıcı bir özelliğidir. Bununla birlikte, Marx’ın böylesi bir ihmali, I. Dünya Savaşı öncesinde Avrupa’da bulunmuş Japon ya da Çin entelektüellerinin bir karakteristiği değildi. Şerif Mardin Marxizm’den bu denli uzak durmanın gerekçesini Marxizmin statükoyu bozucu niteliklerinde bulmaktadır. Gerçekten Osmanlı olsun devamı Kemalist aydınların temel kaygusu statükonun devamına ilişkindir. “Marksizmin Türklere böylesine tatsız gelmesinin sebeplerine dair bir ipucu, Türkiye’de komünizmin aforoz edildiği dönemlerde, Kemalist yönetimin ileri sürdüğü gerekçelerde bulunabilir. Saldırının dayandığı ana fikir, Marksizmin sınıf çatışması teorisine dayanan zararlı bir doktrin olduğuydu.”

İmparatorluktaki diğer etnik unsurların sol gruplarına baktığımızda, Müslüman - Türk unsurlarda olduğunu gördüğümüz statükonun iz düşümü bu unsurlarda yoktur. Bir burjuvazi ve çağdaş terimlerle düşünebilen bir intelligentsia yaratmış olduğu söyleyebileceğimiz topluluklar, Rumlar, Bulgarlar, Ermeniler ve Selanik Yahudileriydi. Milliyet ve sosyalizm gibi yeni fikirler imparatorluğa Avrupa’dan sızıyordu ve Gayrimüslim unsurların Avrupa’yla daha yakın ilişkileri Osmanlı İmparatorluğuna sosyalizmin sokulmasında yaşamsal rol oynadıkları kesin bir biçimde göstermektedir. Müslüman -Türk toplumunun durağanlığının aksine Etnik unsurlarda toplumsal tabakalaşmanın Müslümanlarınkinden daha belirgin olduğunu vurgulayarak. Bu tabakalaşmanın da bu unsurların bilincini etkilediğini ve sosyalist bilincin bu unsurlarda daha kolay filizlenip özümsemiğini belirtelim. Engels’in, Komünist Manifesto’nun 1888 tarihli İngilizce baskısına yazdığı 20 Ocak 1888 tarihli önsözündeki: “Bundan birkaç ay önce İstanbul’da yayınlanması beklenen [Komünist Manifesto’nun] Ermenice çevirisi, bana söylendiğine göre , yayıncı Marx’ın adını taşıyan bir kitap yayınlamaktan korktuğu, çevirmen de kitabı kendi eseri gibi göstermeye yanaşmadığı için gün yüzüne çıkamamıştır” sözlerinden Manifestonun 1887 tarihinde Ermenice’ye

çevrildiğini anlıyoruz. Ermeniler çok erken sayılabilecek bir dönemde Marxizm'e ilgi duymuşlardır.

Türk "solu" nun kaynağı ve TKP üzerine kısa bir projeksiyon

Bilindiği gibi bütün sol ve sosyalizm iddialı gruplar ve partiler, milatlarını Türkiye Komünist Partisi'nin kuruluşuna dayandırır ve kurucu olarak da Karadeniz'de trajik bir şekilde hayatı sonlandırılan Mustafa Suphi öne çıkarılır. Ondan önceki Sosyalist hareketler ve sosyalist militanlar hatırlanmaz. Türk milliyetçisi İttihatçı rejimin Anadolu'da yeniden tesisinin mücadelesi olan Kurtuluş Savaşı'na destek olmak için Anadolu'ya gelirken katledilen Mustafa Suphi'nin bu tavrı başlı başına "sol" hareketin Kemalizm'e teslim olmasıyla sonuçlanacaktır. Trajik ölümün, Mustafa Suphi'nin ideolojik yetersizliğinin ve Partinin zaaflarının üstünü örtmesi, bu yetersizlik ve zaafların tartışılmaması, tartışma geleneğinin oluşmaması ve özeleştirici mekanizmasının gelişmemesi, zaafların gelenek olarak günümüze taşınmasını neden olmuş ve yanlışlıklar zinciri ile yanlış ideolojik hat pekiştirilmiştir. Kırmızı yanlışlara dokunulmamıştır.

TKP Anadolu Hareketini yanlış tahlil etmiştir. Eylül 1920 deki bir raporda "Mustafa Kemal Paşa ile Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir Paşa'nın verdiği bilgilere göre, hükümet ve ordu çevrelerinde bolşevizme karşı duyulan tasvip ve sempati duygusu artmış bulunuyor ve hatta isyan hareketinin kimi üst düzey yöneticileri komünist olmak istemektedir" sözleri partinin gerçeklerden ne kadar uzak olduğunu göstermektedir. Parti bu görüntünün Sovyetlerden yardım alma amacıyla verildiğini anlayamamaktadır. Parti, İttihatçılığı ve Kemalistlerin İttihatçı geçmişini unutmuştur. TKP, Ethem Bey hareketinin karşısında Ankara'nın yanındadır. TKP, Ethem Bey'le arasında derin bir mesafe koyar: "[B]izler Ethem'in ve yandaşlarının Batı Cephesi'nde, Anadolu Cephesi'nde devrimci Anadolu hükümetine karşı çılgınca, anarşik çıkışını lanetliyoruz. Anadolu'daki devrimci hareketin destekçileri olarak bizlerin bu gibi şahıslarla hiçbir ilişkisi ve hiçbir ortak yanı olmamıştır ve

olamaz.” Görüldüğü gibi Kemalistlerin iktidar mücadelesine devrimci nitelik atfedilmiştir.

Kemalizm’in, “sol” tandanslı eski teslimiyetçi TKP unsurlarınca kurumsallaştırılması da ayrı bir etkidir. Sonuçta İttihatçı rejimin Anadolu’da yeniden tesisi Kurtuluş Savaşı olarak algılanacaktır.(Mustafa Kemal bile başlangıçtaki kurtuluş savaşından söz etmez, önüne koyduğu bir Türk-Yunan savaşıdır. Sivas mebusu Rasim Başara’ya kongre sırasında bu görüşünü ifade eder. Mustafa Kemal’in asıl kaygısı iktidarının tesisidir. Kurtuluş Savaşı efsanesi iktidarın meşrulaştırılması için sonradan geliştirilmiştir.) Dönemin ideolojik iklimini şekillendiren İttihatçılık, Mustafa Suphi ve arkadaşlarında da egemendir. Suphi ve arkadaşlarının kendilerini komünist olarak ifade etmeleri ittihatçı geçmişleriyle bir kopuşu yansıtmaz. Dolayısıyla, Parti her ne kadar Marxizm’den söz etse, dilinde bu jargonu kullansa da İttihatçı gelenekten gelen Mustafa Suphi ve diğer yöneticiler kendilerini milliyetçilikten arındıramamışlardır. Cilasun, TKP’nin bıraktığı belgelerden “TKP kadrolarının hakim ulus milliyetçiliğine karşı tavır almada bir hayli ayak sürüdüklerini göstermektedir” yargısına varmaktadır. Ayrıca TKP önderi Mustafa Suphi’nin Sultan Galiev’in etki alanının içinde olması ve Galiev’in proleter ulus kavramını özümsemesi bu algıda önemli bir etkidir. Bu etki alanı içerisinde milli mücadelenin niteliği anlamlandırılmamıştır. Bu durum devrimci harekete geleneksel bir zaaf olarak sirayet etmiş Kemalistlerin Anadolu’daki iktidar mücadelesi olan milli mücadeleyi anlamlandırılmamaya, yanlış anlamaya sebep olmuş, hakikatin kadrolara ve kitlelere yanlış empoze edilmesi sonucu kitleler ve kadrolar yollarını şaşırmıştır. Bu gün kendilerini devrimci olarak niteleyen hareketlerin ideolojik sefaletinin arkasında bu gelenek yatmaktadır.

Tarihini unutan bir sosyalist hareketin değil kitlelerle bağ kurması kendini var etmesi düşünülemez. Bu bakımdan sosyalist hareket tarihini köklerini bilmek elzemdir. Bilmezse bugün olduğu gibi celladına aşık olma ihtimali yüksektir. Kapitalizme karşı olunmadan dolaşıma sokulan anti-emperyalizm de ayrı bir manipülasyon aracıdır. Bu yanlış bilinç uzun bir dönem Türkiye “sol” hareketini esir alarak Kemalizm’e yedekleyerek. Sosyalizmin enternasyonal karakteri unutulurken, milliyetçi bir çizgi izleyecektir.

Devlet yanlısı “sol” ve şiddetin meşruluğu

Türkiye “sol”unun millici tavrı anlaşılmasız değildir. Osmanlı aydınınının temel kaygılarının “Devletin bekasını temin” olması, Osmanlı aydınlarınca kurulan sol hareketlerinin de karakteristiğini belirler ve bu hareketlerin temel zaafını oluşturur. Hiçbir Osmanlı aydını ve sosyalist hareketi bu yönden devleti karşısına almaz, dolayısıyla bu temel özellik Rus devrimcileriyle arasındaki en önemli temel ayrılığdır. Ki Rus devrimcileri önlerine devletin yıkılmasını koyarken Türk devrimcilerinin böyle bir kaygıları yoktur. Doğaları yada temel zaafı gereği devletin yanında yerlerini almaktan çekinmezler. Mustafa Suphi’nin tavrı da bundan azade değildir. Osmanlı paşalarının iktidarlarını güçlendirme operasyonuna destek olmak için hayatını Karadeniz’de noktalamıştır.

Ancak diğer etnik unsurların bünyesinde oluşan sol hareketler bu kaygıyı taşımadıklarından radikal karakterde ve ulusal sorunu da önlerine koyan niteliklerinden ötürü Müslüman-Türk etnik kökenli “sol” aydınlar yada bunların kontrolünde oluşturulan sol hareketlerden farklıdır ve farklı bir çizgi izlemişlerdir. Bu farklılık Osmanlı unsurları arasında işbirliğini geliştirmeyi önlediği gibi. Farklı etnik kökenli örgütlerin Osmanlı yurtseverliğinin hararetli savunuları olmaları da ciddiye alınmamış yabancı ajanı gözüyle bakılmışlardır. Yok sayılmanın bir gerekçesi de bu olsa gerektir.

“Devletin bekasını temin” geleneğinin yada zihniyetinin temsilcileri olarak “sol” hareketlerin devleti karşısına alacak bir tavır geliştirmeleri düşünülemez. Diğer etnik kökenden gelen aydınların yada sol hareketlerin böyle bir kaygıları da yoktur. Üstelik bu gruplar Roza Luxemburg’un Osmanlı İmparatorluğu ile ilgili düşüncelerine vakıf ve bu düşünceleri özümsemiş ve rehber edinmişlerdir. Roza, Osmanlı İmparatorluğunda ulusal savaşım sorununu incelemiş ve sosyal demokratların nasıl bir tutum benimsemeleri gerektiğini önermiştir. Vardığı sonuç şudur: “Türk yönetiminin hantallığı kapitalizmi bile üretmekte yetersiz olmuştur -nerede kaldı ki sonunda sosyalizmi türetebilsin; onun için, ne kadar çabuk yıkılır ve ulusal kurucu öğelerine ayrılırsa o kadar iyi olur- o zaman, bu geri bölge, tarih

diyalektiğinin olağan sürecine katılabilecektir.” Roza Luxemburg’un tavrını bilen etnik unsurların sosyalistleri, kendi düşüncelerine meşruluk sağlayan bu görüşleri çekici bulup özümsemişlerdir.

Birinciler, devleti restore etmeyi kısa ve uzun programlarında önlerine koyarken. İnciler son kertede özgürlüklerini Osmanlının yıkılışında görmekteirler. Bu tavrı iki kesim arasındaki temel düşünce farklılığıdır. Bu bakımdan birincilerin Kemalizmin etki alanına girmesini kolaylaştırmışken. Diğer kesim ise 1. savaş sonrasında oluşan reel politik gereği bu coğrafyadan zor yöntemi kullanılarak tasfiye edilmiştir.

Bu bakımdan iki grubun farklı düzlemde ve farklı kulvarları tercih etmeleri aralarındaki işbirliğini neredeyse imkansız kılmıştır. Bu bakımdan Türk Solu diğerlerini görmez ve kendi resmi tarihine koymaz.

Ayrıca Ticaret yada sanayi burjuvazi temeli olmayan bürokratik burjuva temelli 1908 hareketi diğer etnik kökenli merkez kaç eğilimli hareketlere düşman olduğu gibi ötekileştireceği farklı burjuvazi için yeni bir terim geliştirecektir: “komprador”, oysa Müslüman-Türk burjuvazi çok istemesine rağmen böyle bir tarihsel fırsatı yakalayamadığı için batı penceresinden bakan bürokratik burjuvazi diğer batı penceresinden bakan etnik kökeni farklı burjuvaziye zor kullanarak yok ettiği gibi bu unsurları da etnik temizlikten soykırıma varan bir yelpazedeki uygulamalarıyla yok etmiştir. Burada bir kez daha vurgulamakta yarar vardır ki; Kapitalist sistemi güçlendirmek yada Türk-Müslüman sermaye yaratma projesi olan devlet kapitalizminin yanında olup etnik kökeni farklı olan sermayeyi “Komprador” sayarak dışlamamın sol düşünceyle bir ilgisi yoktur. Olsa olsa kapitalizme bir başka açıdan yedeklenme olur.

İttihatçılar/Kemalistler, diğer etnik grupların radikal istemlerinin kendi iktidarlarını sarstığının farkındadırlar, bu tehlikenin farkında olanlar EDF ile işbirliğinde olduğu gibi bu hareketleri kontrol etmek etkilerini minimize etmek için ellerinden gelen çabanın azamisini

sarf etmekten geri kalmazlar, nitekim EDF'nin ve diğer partilerin Soykırım sürecinde direnişi etkisizdir

Bu devletçi yapıdan dolayı içkin olan antidemokratik karakter aynı zamanda sol hareketlerin genel zaafını oluşturması bir başka tehlikeyi de beraberinde taşımaktadır: Devlet gibi davranmak, zor kullanmak, şiddeti özümsemek. Bu şiddeti birbirine uygulamak artık olağan sayılmaktadır. Bu pratik devlet geleneğinde yeterince vardır. İktidar için kardeş katli!

Resmi "sol" tarihte işçi hareketlerinden söz edilir lakin etnik kökeni farklı diye önderlerinden söz edilmez. Mürettibin cemiyetinin grevinden övgüyle söz edilerek bu grev olay Türkiye işçi hareketinin kilometre taşlarından biri olarak nitelenirken, bu grevin önderi Palu'lu Ermeni önderi Karekin Kozikyan' dan (Yessalem) söz edilmemesi Türkiye sol hareketinin içindeki Milliyetçi virüsünden, İttihatçı damarından kaynaklanmaktadır. İttihatçıların "sol" harekette kolayca yer almaları da anlaşılmalıdır. 1915 Soykırımının baş aktörlerinden iki yüz bin Ermeni'nin katledilmesinden sorumlu Deyr Zor mutasarrıfı Salih Zeki (Zor) Divan-i Harp'te yargılanmaktan kurtulmak için gittiği Bakü'de TKP içinde kolayca yer bulabilmiş. Hatta Mustafa Suphi ile Mustafa Kemal arasında irtibatı sağlayacak bir işleve kavuşabilmiştir. Bakü Doğu Halkları Kurultayında 1915'te Ermeni halkının başına gelenlerin Amerikalı enternasyonalist John Reed dışında kimse tarafından dile getirilmemesi de bu etkenlerden kaynaklanmaktadır. TKP'nin Ermeni Sorununa bakışında İttihatçı söylemin dışına çıkmıştır. Ermeni Soykırımını mukatele olarak algılaması ve adlandırması sonucu olarak, Teşkilat-ı Mahsusa elemanı Salih Zeki gibilerle ilişkiyi mahzurlu görmez. Karabekir, Maçka'da kafileden ayırdıkları TKP elemanlarına ilişkin "Türkistan'daki hizmet-i mezkûreleri hakkındaki müteaddit zevatın şahadetlerinie binaen... serbestiye mahzar" olduklarını kaydeder. TKP, Yanı başında Ermenistan yok edilirken de seyircidir. Ermenistan'da Taşnak'ların devrilmesini alkışlarken, Ermeni halkının katledilmesini görmez.

Ermeni Devrimci hareketi ve diğer etnik kökenli sol hareketler

1 Mayıs'larda proletarya'nın yüzyıllık mücadelesi özenle vurgulanmaya gayret edilse de bu mücadele'nin nasıl olduğu ya da nasıl bir önderlikle yürütüldüğü hususu özellikle es geçilir. Geçilmek zorundadır. Türkiye'de her şey Türk olmak zorunda olduğundan; Türk futbolu, Türk mutfağı... gibi, Türkiye "solu" da Türk olmalı ve Mustafa Suphi gibi bir Türk kökenliden başlamalıdır. Bu şekilde bu coğrafyada sosyalizmin öncüsü olan Ermenilerin, Elenlerin, Musevilerin, Bulgarların, Makedonların adları anılmasın. Bu tavır bilgisizlikten değil doğrudan Türk "solu"nda mevcut İttihatçı/Kemalist genden kaynaklanmaktadır. Bu yanlış bilinç bir sistem dahilinde yeniden üretilmektedir.

Bu coğrafyada Sosyalist Hareket Mustafa Suphi'den çok önce başlamış ve oldukça ilerleme kaydetmiştir. Mustafa Suphi Selanik İttihat kongresinde Eğitim bakanlığı isterken Selanik sokaklarında proleter grupların istekleri farklıdır: Mustafa Suphi Kongrede ,iktidar isterken Selanik proleterleri, iş, ekmek ve özgürlük istemektedirler. Mustafa Suphi'nin Jön Türklere karşı muhalefete geçmesi istediği bakanlığın verilmemesinden sonradır. Komünist harekete katılması ise daha da sonraki bir tarihe rastlar. Kurucusu olduğu Partinin kuruluşunda eski İttihatçılar baştadır ya da eski İttihatçıların Bakü Kurultayı öncesinde kurdukları partinin dönüştürülmesi olarak da nitelenebilir.

Avrupa'nın öteki imparatorluklarının tersine, Osmanlı imparatorluğu'nda kültürel egemenliğini, sosyalist hareketi de denetlemesine elverecek kadar sağlamlıkta kurmuş herhangi bir etnik grup yoktur. Partiler ve organizasyonlar kendi cemaati çerçevesinde örgütlenir ve etkinlik gösterirler. Diğer unsurlara çağrı yapmalarına rağmen başarılı oldukları söylenemez. Bu bakımdan Gayrimüslim etnik unsurların daha gelişkin olduğu, "hâkim milliyet" in (yani Türklerin) ise, henüz bir ulus olma bilincini edinme sürecinde yaşadığı ve bir sosyalist akıma önderlik edecek konumda bulunmadığı gibi diğer etnik unsurlarında etkinliği kabul edilmemektedir. Örneğin uluslararası bir sosyalist parti yaratmak için Ergatis'i yayımlayan İstanbul nüfusunun en geniş kesimini oluşturan Rumların

kurduğu Türkiye Sosyalist Merkezi gibi bir etnik cemaat örgütünün Osmanlı sosyalizmine önderlik etmesi kabul görmez. Etnik unsurların rekabet halinde oluşu (zaman zaman birlikte davransalar bile) işbirliğini güçleştirmektedir. Bu kısa süreli de olsa etnik unsurlar arasında işbirliğini gerçekleştiren bir Balkan federasyonu perspektifli Selanik İşçi Federasyonudur. SİF 1909 Mayıs-Haziranı'nda bir grup militan Sefarad Yahudi (A. Benaroya, A.J. Arditti, D. Recanati, J. Hazan) ile bazı Bulgar ve Makedonlar tarafından kuruldu ve aynı Haziran ayında İkinci Enternasyonal'e üyelik için başvurdu. Enternasyonal'in Osmanlı Seksiyonu olarak Türkiye İşçi Partisini meydana getirecekti. Bu istek, Uluslararası Sosyalist Büromun 7 Kasım 1909 günkü toplantısında görüşüldü. Büro sekreteri Camille Huysmans, toplantıya Enternasyonal'in 1907'de Türkiye Ermenistanı altbölümünü üyeliğe kabul etmiş olduğunu hatırlattı. O zaman, ancak Türkiye'de yaşayan bütün milliyetleri kapsarsa, bir Osmanlı Seksiyonunun örgüte alınması kararlaştırılmıştı. Bu durumda, Vaillant'ın önerisiyle, SİF'nun Osmanlı Seksiyonu olarak değil, bir Selanik İşçileri altbölümü diye kabulüne ve Uluslararası Sosyalist Büro'da tek oyla temsil edilmesine karar verildi. Federasyon, işçilerin mücadelelerinde önemli bir yol göstericilik rolü oynuyor, Selanik işçilerini somut örneklerle, durmadan örgütlenmeye ve sınıfsal dayanışma bilincine erişmeye teşvik ediyordu.

Dört dilde Haftalık olarak yayınladığı gazetelerinde yerel işçi yaşayışına ilişkin yazıların yanısıra, Rabotniçeski Vestnik'te ve daha sonra yayınladığı Sliidaridad Obradera'da da çağın önemli sorunlarına değinen makaleler yayımlandığını görüyoruz. Federasyon'un haftalıkları, Federasyon yandaşlarına bir siyasal bilinç vermek amacıyla oldukları şüphesizdir. Bu yayınlar zamanın sorunlarını en küçük bir sakınmaya başvurmaksızın sosyalist bir görüş açısından inceleyen süreli organlardır. Bu organlarda çıkan bazı yazılar açıkça "kuramsal" niteliktedir. Özellikle A. Tomov ve A. Benaroya -en çok da Rabotniçeski Vestnik sütunlarında- Balkan sosyalizminin büyük sorunları üstüne gitmekten hiç çekinmemişlerdir. İlgilerinin odak noktası, ulusal sorundur. Millî bayrak adına hareket eden burjuvazinin proleter kitlelerini sömürmesi nasıl önlenebilir? İşçilerin bilincini engelleyen etnik ve dinsel ayrılıkların nasıl üstesinden gelinebilir? Balkan fırtınasının tam yüreğindeki Selanik için, en önemli konu buydu. Zamanın başka birçok önemli sosyalist önderi gibi,

Benaroya ve Tomov sosyalizmin millî husumetlere galebe çalacağından emindiler. Ellerinde dayanılmaz bir silâh olduğuna inanıyorlardı. Bu silâh federatif ilkeydi. Hepsi birden Osmanlı proletaryasını oluşturan çeşitli ulusal gruplar arasındaki ayrılıklara, bir sendikalar ve siyasal örgütler federasyonu ile son vermek amacındaydılar.

Anahid Ter Minasyan, 1887 Ermeni Sosyal Demokrat Hınçakyan Partisinin kuruluşundan, 1921’de Doğu Ermenistan’ın Sovyetleştirilmesi dönemine kadar, Ermeni Devrimci hareketinin milliyetçilikten ayrılmadığını ifade eder, bu bir bakıma ezilen bir ulus için dönemin siyasal iklimine de uygundur. Ermeni devrimci hareketleri’ne baktığımız da Anahid Ter Minassian hiç de bulanık olmayan bir yargı veriyor: “1887’den Moskova Antlaşmasının Anadolu’da bir Ermeni vatanı kurma tasarılarını sona erdirdiği 1921’e kadar, Ermeni kurtuluş hareketi içinde sosyalizm milliyetçilikten ayrılamazdı. Kafkasya Ermenileri, ulusal hareketin evrimine -terimin geniş anlamıyla- sosyalizmi kattılar...” MİDÖ, Taşnak ve Hınçak gibi gruplar, Sultan Hamit rejimine karşı şiddet ve militanlık yollarıyla mücadele etmeyi önerdikleri ölçüde, sosyalist oldukları kadar anarşist olarak da görülebilirler. Kurtuluş Hareketlerinde Sosyalizm ile milliyetçiliğin birbirinden ayrılmaz biçimde iç içeliği eğilimi diğer etnik unsurların sosyalist organizasyonlarında da farklı değildir. Makedonya İç Devrimci Örgütü de (MİDÖ) Makedonya’yı Türk yönetiminden kurtarıp bütün halklara açmayı, aynı zamanda onu rakip kiliselerin ve devletlerin egemenliği altından çıkarmayı amaçlayan bir örgüt olarak tanımlanıyor. Örgütün kendisi sosyalist bir örgüt olmasa bile önderlerinin sosyalist olduğu ve Makedonya’daki çoğu sosyalistlerce de desteklenmektedir.

Ermenistan’da, hepsi de aydınlar tarafından kurulan ilk siyasal partiler, 1885’te Van’da kurulan Armenakan, 1887’de Cenevre’de kurulan Sosyal Demokrat Hınçakyan, 1890’da Tiflis’te kurulan Taşnaksutyun ya da Ermeni Devrimci Federasyonu’dur (EDF). Bunların amacı, Doğu Anadolu vilâyetleri için, Berlin’de söz verilen reformların yapılmasını sağlamak ve Osmanlı İmparatorluğu Ermenilerini devrimci olarak yetiştirmektir.

Bu partilerden birincisi demokratik ve liberal bir partiydi; üyeleri ve etki alanı

Osmanlıcoğrafyasında ki Van yöresiyle sınırlıydı. Diğer ikisi, Kafkaslar'ın Ermeni aydınlarınca kurulmuşlardı ve sosyalistler. Rusya ve Avrupa üniversitelerinde eğitim gören bu Ermeni aydınlarının -tıpkı Rus intelligentsiası gibi- Mesihci ve devrimci bir vizyonları vardı. Ermeni halkını Asya karanlığından çekip çıkarmak, ekonomik gerilik ve siyasal bağımlılıkla savaşmak ve halkı daha Batılı bir uygarlığa yöneltmek istiyorlardı. Plehanov'un dostları olan Hınçaklar, kendilerinin Marxist oldukları savındaydılar, fakat kültürce de zihniyetçe de hep halkçı (popülist) olarak kaldılar. Sosyalistliği önceleri çok belirgin olmayan EDF, Rusya'nın devrimci sosyalizmi ile Jaures'in sosyalizmi arasında tereddüt etti. Ermeni sosyalistlerini Rus İmparatorluğu'nda sınıf savaşı ile Osmanlı İmparatorluğu'nda ulusal savaşım yürütme arasında bir tercih yapmaya zorlayan, Rusya'nın 1905'teki devrimci bunalımını sağ atlattı. 1907'de İkinci Enternasyonal'e kabul edildi. Bu partilerin her üçü de, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermeni çiftçileri siyasal bakımdan eğitmeyi, haydutlara ve Kürt kabilelerinin yağma ve şiddet hareketlerine olduğu gibi, Ermeni vurguncuların açgözlülüğüne ve Osmanlı memurlarının gaddarlıklarına da karşı öz-savunmalarını örgütlemeyi kendi görevleri sayıyorlardı. Silâhlı fedai gruplarına, zorunlu olmadıkça herhangi bir yere saldırmamaları, güç durumdaki köylere yardım etmeleri, Hıristiyan teb'ayı eğitmeleri ve onları her türlü baskıya karşı direnmeye, yüreklendirmeleri talimatı verilmişti. Ermeni devrimcileri, sosyalizmi (çağdaşlaşma ve adalet gibi) ekonomik ve toplumsal sorunlara, hatta daha önemlisi, etnik çeşitlilikle kültürel uçurumların kural olduğu Doğu'da milliyet sorununa cevap verebilecek alması bir ideoloji sayıyorlardı. Fikrî sosyalizm ve varlığı birçok devlet sınırının çaprazlamasına kesen (transnational) bir halkın gitgide büyüyen sosyalizmi Ermeni Sorunu'nun çözümüne yardım edebilirdi; ama bunu, altında uluslararası (enternasyonalist) öğretisi ve taktik olmadan yapamazdı. Sosyal Demokrat Hınçak Partisinin azami programı sosyalist bir programdır. (ek.1) Asgari programında, demokrasi ve özgürlük vurgulanır. (ek 2) Ermeni Devrimci Federasyonu'nun (Taşnaksutyun) bildirisi bu bakımdan tüm unsurları kucaklar niteliktedir. (ek 3)

Hınçak, Taşnak ve diğer Sosyal Demokrat Ermeni sosyalistlerinin, Kafkaslar ötesinden (1905 Devrimi) İran'a (1906-12 anayasacılık hareketi) ve Osmanlı İmparatorluğu'na (1908 Jön Türk

Devrimi) kadar Doğu'da gelişen devrimler çemberine, katılmalarının da nedeni budur. Şunu da ilave edelim Anadolu'da tabanı olmayan İTC'nin örgütlenebilmesi için Ermeniler örnek bir dayanışma göstermişlerdir. Jön Türk bildirilerinin Anadolu'ya ulaştırma ve dağıtımında rol almalarının yanında İttihat kulüpleri Hınçak ve Taşnak Kulüplerinin bitişiğinde açılırken, Ermeni örgütleri kuruluşunda kurucu üye olarak da desteklemişlerdir. İTC güçlendiğinde Ermenilere ihtiyaç kalmayacak onları kadim topraklarından kazıyacaktır.

Birinci Büyük Savaş, Osmanlı İmparatorluğu halkları için bir felâket oldu. 1915 yılında yapılan tehcir ve Soykırımdan sonra, sağ kalan militanlar eliyle, göçürülenlerin ve sığınmacıların toplandığı Yakın Doğu ülkelerinde Hınçaklar ve Taşnaklar partilerini yeniden kurdular ve topluluklarının sürgünde nasıl korunacağını tartıştılar. Taşnaklar Sosyalist Enternasyonal ile ilişkilerini yeniledi ve Sovyet rejimini eleştirdi, Hınçaklarsa onu destekledi. İlk Ermeni komünistleri Hınçaklardan çıktı. Bunlar, İran, Suriye-lübnan ve Mısır'da komünist partilerin kuruluşunda tarihsel roller oynadılar.

Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermeni sosyalist basınından söz edersek Haraç (İleri), Azadamard (Özgürlük Kavgası) ve Aşkadank (Emek) gazetelerini de anmak gerekir.

(Vorwaerts'in Ermenicesi olan) Haraç, 31 Mayıs 1909'da Erzurum'da Yegişe Topciyan tarafından kurulmuştu. Önce iki haftada bir çıkıyordu, bir ara günlük oldu, sonra 1914'e kadar üç haftada bir yayımlandı. 1911'de başyazarlığına Şavarş Misakyan getirildi. İlk sayının başyazarı, Haraç'ın programını açıklamaktadır. (Doğu) Anadolu'nun en büyük kenti olan Erzurum, Yerkir'in [vatan] de başlıca şehridir. O yılın Mart-Nisan aylarındaki bunalım sırasında, Erzurum'daki ordu Jön Türklere başkaldırmış ve Ermeniler Adana olaylarının burada da yineleneyeceğinden korkmuşlardır. Haraç, Erzurum'da halka Anayasa'nın (Kanunuesasî) ilkelerini tanıtmaya ve Türkçe-Kürtçe ekler çıkararak vatan'ın insanları arasında barış ve kardeşliği sağlamaya çalışıyordu. "Rehberi, sosyalizmin yüksek ilkesi olan" Haraç, sadece sömürülen emekçileri -nüfusun ezilen çoğunluğunu oluşturan, okuryazarlığı olmayan çiftçileri, yoksul zanaatçıları, tarım ve inşaat işçilerini- savunmakla kalmak

istemiyor, cahil bırakılmış ve ailesinin erkeklerinin otoritesine tâbi tutulan Ermeni kadını özgürleştirmeyi ve yörenin kültürel gelişmesine, katkıda bulunmayı da amaçlıyordu. Gazete Jön Türklerin siyasal gelişimine gitgide daha eleştirici gözlerle bakmış, dikkatini tarımsal sorunlar, kırlık alanlardan göç ve Batı emperyalizmi üzerinde yoğunlaştırmıştır. Düzenli olarak da sosyalizm hakkında yazılar basmıştır.

Azadamart (Özgürlük Kavgası), 1909 Haziranı'nda İstanbul'da kurulmuştur. 10.000-15.000 satan bu gazete, EDF'nun Osmanlı İmparatorluğu'ndaki parti organıydı. Yönetmeni olan Ruben Zartaryan (1874-1914), Harput yakınlarında doğmuş, genç bir halkçı yazardı. Azadamart, pek çok bakımdan yetkin bir kaynaktır. 1908-14 yılları arasında, Osmanlı İmparatorluğu'nun Ermeni topluluğu, EDF ile Jön Türklerin ilişkileri, demokratik, liberal ve sosyalist fikirlerin, ayrıca da Fransız ve Alman etkilerinin yayılması gibi konuları inceleyebilmek için, bu dönem çıkan Azadamart sayılarının sıkı bir çözümlemesini yapmak gereklidir; oysa hâlâ böyle bir çaba gösterilmemişti. Bu gazete, -beklenebileceği üzere- en çok Ermeniler arasında etkili olmuştu. O kısa kültürel çi-çeklenme döneminde, okuyucularına birçok yazar, tarihçi ve toplum bilimciyi tanıtan Azadamart ağır Osmanlı sansüründen payını almıştır. Birçok değişik başlıklar altında ve çeşitli başyazarların yönetiminde yayımlanmıştır. Bakin (1911), Butania (1912), Haraçmart (1913), Aztak (1913), Meghu (1913) ve Şant (1913-14). 1914 Ekim'inde yasaklanan gazete 1918 Mütarekesi'nden sonra Atraramart diye çıkmış, bazı değişikliklerden sonra da Cagadamart adını almıştır.

Osmanlı meclis-i mebusanı'ndaki Sosyalist grubunu da Ermeniler oluşturmaktadır. 1908-12 Meclisi'nin bileşiminde 220 Müslüman üyenin yanında 40'ın üstünde gayr-i Müslim mebusun içindeki birkaç sosyalist millet vekilinin sayılarının çok üzerinde bir etkinlikleri vardır. Meclisteki sosyalist grupta dördü Taşnak: (Erzurum mebusları) Garo Pastırmacıyan ve Varteks Serengülyan, (Muş mebusu) Keğam Garabedian ve (Van mebusu) Vahan Papazyan. İki Ermeni milletvekili de Hınçak Partisi'ndendi: Dr. Nazaret Dagavaryan (Sivas) ve Boyacıyan (Kozan). Nihayet, sosyalistlerin en önemlilerinden biri de Bulgar mebusu Dimitri Vlahov (Selanik) idi. Vlahov, Parvus'ta öylesine etkileyici bir izlenim bırakmıştır ki, Parvus,

Kautsky'e mektuplarında ondan söz etmektedir. Kerim Sadi, Vlahov, 1911 yılında Selanik'te verdiği konferanların birinden Söz eder. Bu konferans bir seçim çalışmasıdır: "Selanik'te çıkan, Yeni Asır gazetesi, Osmanlı Mebusan Meclisi'nde sosyalist mebus olarak bulunmuş bir hatibin konferansını kaydediyordu ki, birçok cihetlerden tahlile değer özelliktedir. Sabık Selanik Mebusu Vlahof Efendi tarafından, Grandotel'de verilmiş olan bu konferansta Amele Heyet-i Müttehidesi ile anâsır-ı saireye mensup binden fazla dinleyici hazır bulunmuştu. Hatip, nutkunda, Mebusan Meclisi'nin fesih sebeplerini açıklayan bir girişten sonra, seçim için gerekli vasıflardan bahsetmiş; programını kabul ettiği ve itimadım kazandığı Amele Heyet-i Müttehidesi azasına (İşçi Federasyonu üyelerine) üç buçuk senelik çalışma hayatının bir özetini sunmuştur. Hatip, bu özette, bilhassa sosyalistlerin haklarını muhafaza yolunda sarf edilen gayretlerin ve sonuç olarak meydana çıkan başarının ve başarısızlığın sebeplerini şerh ve izah etmiş; bu hususta, ekonomik ilerlemeleri gerekli sayarak, hazırlanan ve incelenen kanun projelerinin sunuluş biçimi ile bu ilerlemeğe engel sayılan sosyalistlerin ne dereceye kadar ilerlemeye hizmet ettiklerini istatistiklerle beyan ve ispat eylemiştir. Vlahof Efendi, Mebusan Meclisi'nin üç buçuk yıllık geçmiş hayatına ait olan çalışmasının özetini bitirdikten sonra, bugünkü halin eski mebuslar için bir imtihan devresi olduğunu zikrederek, iyi çalışanların emniyet ve itimat kazanacağını ve programını benimsediği 'işçi federasyonu' ile diğer seçmenler de kendisine emniyet ve itimat ederlerse, yeni Mebusan Meclisi'nde ne suretli çalışacağını anlatmıştır."

Ermeni devrimcileri, 1915 Soykırım sürecinde bir askeri operasyon çerçevesinde toplanıp katledilerek kadim topraklarından kazındılar. Bu operasyonun bir parçası olarak Sosyal Demokrat Hınçak partisi militanları ve yöneticilerinden 120 'si 1-14 Haziran 1915 de evlerinden toplandılar, aynı gün Askeri Mahkemede yargılanıp başta PARAMAZ (Mateos Sarkisyan) olmak üzere içlerinden 20 yönetici 2-15 Haziran 1915 tarihinde Beyazıt Meydanı'nda idam edildiler. Paramaz son söz olarak arkadaşları adına: "Siz yalnız bizim vücudumuzu ortadan kaldırabilirsiniz, bizim ideallerimizi asla, bu ideallerimiz yakın gelecekte gerçekleşecek ve bütün dünya bunu görecek, ideallerimiz sosyalizmdir..." sözleriyle, idam sehpasında sosyalizm ideallerini tekrar eder.

Ekler:

Ek. 1, S.D. Hınçak Partisinin azami program özeti

Şimdiki toplumsal sistem adaletsizlik, baskı ve kölelik üstüne kuruludur. Ekonomik köleliğe dayanan bu örgütlenme, ancak yumruklarının gerçeğine inanan, işçi sınıfını yağmalayan, böylelikle de insan ilişkilerinde eşitsizlik ve adaletsizlik yaratan kuvvet sahipleri arasında gelişebilir. Bu eşitsizlik, yaşamın ekonomik, siyasal, toplumsal ve maddî bütün alanlarında ortaya çıkmaktadır. İnsanlığın küçük bir azınlığı, emek gücünün teri ve kanı pahasına iktidarı eline geçirmiş ve pekiştirmiş, toplumsal ve siyasal ayrıcalıklar edinmiştir.

Özel mülkiyet, bütün insanlığın türlü biçimlerdeki köleliğine dayanmaktadır. Bugün dünyayı yöneten azınlığın temel ilkesi ve başlıca niteliği, budur.

Bu acıklı ve haksız duruma, ancak sosyalist örgütlenme, halkın doğrudan iktidarını kurup koruyarak, herkese toplumsal işlerin düzenlenmesine gerçekten katılma olanağı vererek çare bulabilir. Sosyalist sistem insanların doğal ve yadsınamaz haklarını gerçekten savunur; her bireyin bütün güçlerini, bütün yetenek ve olanaklarını çeşitli biçimler altında tam olarak geliştirmesini destekler; her türlü toplumsal ve ekonomik ilişkiyi barış içinde, örgütler, halkın iradesinin gerçek ifadesi olur.

Bu temel inançlar doğrultusunda, Hınçak grubu sosyalisttir. Ülküsü ve uzun erimli amacı, Ermeni halkının ve ülkesinin yararına sosyalist örgütlenmeyi gerçekleştirmektir.

Ek 2. S.D. Hınçak Partisinin asgari programı özeti

Türkiye Ermenistanı'ndaki Ermeni halkı, bugün siyasal ve ekonomik kölelik zincirlerine vurulmuş bir cemaat halinde yaşamaktadır. İktisaden müflis bir hükümetin yönetiminde birbirini izleyen her malî bunalımda iki ya da üç katına çıkan çeşitli dolaylı ve dolaysız

vergilerle ezilmektedir. Topraklarına hükümet tarafından sürekli olarak saldırılmakla, emeklerinin ürünleri de gerek devletin gerekse özel kişilerin yağmasına uğramaktadır. Bu koşulların arasına sıkışmış insanlar, ancak hükümeti ve doymak bilmez sınıfları beslemek için çalışmakta ve üretim yapmaktadırlar.

Siyasal haklardan büsbütün yoksundurlar. Sessizce kölelik etmeye ve edigence söz dinlemeye zorlanmışlardır. Mahkemede tanıklık yapamazlar. Canların korumaya kalkışılırsa suçlu düşerler, sefil kaderlerinden yakınırlarsa kabahatli olurlar. Dinleri yüzünden kovuşturmalara uğratılırlar, canları ve malları hep tehlikededir. Sürekli olarak da vahşi aşiretlerin şiddetli saldırılarına maruz kalırlar. İşte maddeten ve siyaseten çöküş halinde olmalarının, sefil koşullarda yaşamalarının sebepleri bunlardır. Halkı yoksulluğundan kurtarmak, doğru yola çıkarmak ve sonul amaç olan sosyalist örgütlenmeyi gerçekleştirmesine olanak sağlamak için, Türkiye Ermenistanı'nda her şeyden önce, kısa erimli amaçlar olarak, geniş tabanlı bir demokrasinin kurulması, siyasi özgürlüğün ve ulusal bağımsızlığın olması zorunludur.

Ek 3. Taşnaksutyun bildirisi

Bizim kendimizin kim olduğumuzu, karşılarımızın ve düşmanlarımızın kimler olduğunu anlamamızın zamanı geldiğine inanıyoruz- 'Biz' derken, "Taşnak" ya da diğer Ermeni devrimci partilerini değil, Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan ve müstebit hükümetin yıkıcılığına, yağmacılığına ve baskıcılığına uğrayan herkesi, bütün Osmanlıları, yani bütün Türkleri, Ermenileri, Arnavutları, Arapları, Rumları, Süryanileri kastettiğimiz anlaşılmalı. Özgürlük, uygarlık ve temel insan haklarından yoksun olanlar, ızdırap alevleri üstünde cayır cayır yanıyor ve dayanılmaz acılar çekiyorlar; ama felâketli kaderlerini kavradıkları için, istibdada ve mevcut rejime karşı ayaklanıyor ve kanları pahasına özgürlük, eşitlik ve insanlıklarını kazanmaya savaşıyorlar.

Müstebit hükümetin varlığını sürdürmesini güvencelemek, kendi çıkarları için makam ve

mevkilerini korumak isteyenleri, yiyicileri (mürteşileri), faizcileri (murabahacıları), yasadışı ve zorba soyguncuları hasımlarımız ve düşmanlarımız arasında sayıyoruz-

Mevcut hükümete taraf olanların ve ülkedeki kargaşadan çıkar sağlayanların, yoksulları soyanların hepsi; özgürlük ve eşitliğe karşı koyanlar, ister Ermeni olsunlar, ister Türk, Arap, Süryani, Arnavut ya da Rum, bizim hasmımız ve düşmanlarımızdır, öyle de kalacaklardır.

Bizim bayrağımız altına girenlerse, ırk ya da din ayrımı olmadan, özgürlük ve eşitliği isteyenler, müstebid hükümetten nefretle bütün halkları kölelikten, yağmadan ve haydutluktan kurtarmaya çalışınlardır.

Biz özgürlüğüz, bilgiyiz, eşitliğiz, yasayız. Düşmanlarımız ist'ıbdaddır, cahilliktir, köleliktir, yağmadır, adaletsizliktir.

Biz işçileriz, biz ülkemizin lânetlileriyiz, alevleri yükseltenleriz, ülkemizdeki yenilikçileriz biz-

Düşmanlarımız tembeller ve yiyicilerdir. memleketi yabancılara satanlar, bizi kılıçtan geçirenler ve kıtlığa mahkûm edenlerdir.

Biz çalışan, ama ekmeği olmayan halkız; karşımızdakilerse tembeldir, ama her zaman onlar toktur, zengindir ve debdebe içindedir.

Ek 4. Ermenice'ye çevrilmiş sosyalist yayınlar

A. Bebel, Kadın ve Sosyalizm. Tiflis,

A. Bogdanov, Ekonomi Bilimi. Özet. Çeviren Aşot Çilingiryan. Tiflis, 1907. 365 s.

Sanat ve işçi Sınıfı. Çeviren Khoren Lorentz. Önsöz "Eski ve Yeni Sanat," A. Karinyan. Moskova, 1920.

insanla Makine Arasında. Çeviren S.D. Tiflis, İşçi Basımevi.

V Brague, Kahrolsun Sosyal Demokratlar. Çeviren Dıratsyan. Basan Vartanyan. 1906.

Kahrolsun Sosyal Demokratlar. Çeviren M.D. Şvod. Basan Hermes. Tiflis, 1906.

F. Engels, Fransa'da ve Almanya'da Tarımsal Sorun. Bir Rusça çeviriden çeviren Kar. Papovyan. Basan Hermes. Tiflis, 1906.

J. Jaures, Burjuva Mülkiyeti ve Geleceği. Çeviren S.S. Basan Hermes, Tiflis, 1906.

K. Kautsky, Devrimci Isa, Çeviren S. Hovhannesyan. İstanbul, 1913.

Avusturya'nın Bunalımı (dil ve ulus). Çeviren K. Popoviantz. Akhalkha, 1906.

Rusya'da Köylüler ve Devrim. Çeviren S. Banvoryan. Gutenberg Basımevi, 1907.

Sınıf Çıkarları Arasındaki Çelişkiler. Çeviren R. Daşdoyan. Baku, 1907 (işçinin Kütüphanesi, No. 10).

Erfurt Programı. Çeviren H. Azadyan. Gutenberg Basımevi, 1907.

Çağdaş Milliyet. Çeviren K. Papovyan. Basan Hermes. 1905.

Kapitalist Sınıfı. Çeviren Sabah-Kulyan. Paris, 1906. Sömürge Siyaseti. Çeviren R. Hanazad. Tebriz, 1904.

Temsili Hükümet. Çeviren R. Hanazad. Basan Hermes. Tiflis, 1906-7.

Friedrich Engels: Yaşamı ve Yapıtı. Çeviren Sunık. Meşveret Basımevi, 1910.

Devlet Duması. İşçinin Kütüphanesi. Tiflis, 1906. Milliyetçilik. İşçinin Kütüphanesi. Tiflis, 1906.

A. Kollontay, Sosyal Demokratlar Kimlerdir ve Ne İstiyorlar? İşçinin Kütüphanesi. Tiflis, 1906.

Paul Lafargue, Yalın Sosyalist Gerçekler Hakkında. Ermeni SD Örgütü yayım. Cenevre, 1906.

J. Guescle ve P Lafargue, Sosyal Demokrasinin İstemleri. Cenevre, 1905.

F. Lassalle, Anayasanın Niteliği Üstüne. Çeviren K.R 1908.

K. Marx, Komünist Partisinin Manifestosu, Çeviren S. Şahumyan. Cenevre, 1904.

Komünist Partisi'nin Manifestosu. Çeviren M.M. Özel basım, 1906.

Ücretli Emek ve .Sermaye. Çeviren S. Şahumyan. Basan Hermes. Tiflis, 1906.

L Martov, Sosyal Devrimciler ve Proletarya. Tiflis.

Rusya'da Siyasal Partiler. İşçinin Kütüphanesi. Tiflis, 1906.

L. Petrov, iki Program. Çeviren Kar, Papovyan. St. Pelerburg, 1906.

G. Plehanov, 1 Mayıs, Baku, 1907.

I Mayıs. İstanbul, 1912.

Yazarı adsız, 1 Mayıs, Meşveret Basımevi. Trabzon, 1909.

B.. Stern, Hasta Adam. Türkiye'den Kültürel Sahneler. Çeviren L. Babayan. Basan Hermes. Tiflis, 1905.

V. Çernov, Ekonomik Kategoriler Olarak Çiftçi ve işçi. Çeviren L.N. Basan Hermes, 1906.

E. Vandervelde, Marxizmdeki İdealizm. Çeviren S. Der Ananyan. Basan Hermes. Tiflis, 1907.

Kaynakça:

1.Teotig, Huşartsan , 1919 İstanbul O. Arzuman Matbaası

2.Mete Tunçay, Erik Jan Zürcher, Osmanlı İmparatorluğunda Sosyalizm ve Milliyetçilik, Çev Mete Tunçay, İletişim,2004

3.Kerim Sadi (A. Cerrahoğlu) Türkiye'de Sosyalizm Tarihine Katkı, İletişim,1994

4. Şerif Mardin, Türk Modernleşmesi, Der. M. Türköne/ t. Önder,İletişim, 1994

5.Mete Tunçay, Türkiye'de Sol Akımlar, bilgi Yayınevi,1967

6. Rasim Başara, Kıymetli Bir Hatıra, 27 Haziran 1335'ten 29 1.Teşrin 1923'e, tasviri Efkar 29 Ekim 1943

7. Emrah Cilasun, Mustafa Suphi'yle Yoldaşlarını Kim Öldürdü? Agora, 2008.

8. Karl Marx-Friedrich Engels, Komünist Manifesto ve hakkında yazılar, Çev. N. Satlıgan, T. Ađaođlu, O. Göçmen, Ş. Alpagut, Yordam Kitap, 2008.

8. Sait Çetinođlu, Kırmızı Yanlışlarımı Çok Severim, Mesele Mayıs '2008.

9. Karabet Çalyan, Adana Vak'ası Hakkında Rapor, İstanbul 1327.